Rialtas na hÉireann
Government of Ireland

An Lárionad Náisiúnta Cibearshlándála
National Cyber Security Centre

Conas do chuntais ar líne a choinneáil slán

Comhairle ón Lárionad Náisiúnta Cibearshlándála

Is leabhrán tábhachtach a chabhróidh leat do chuntais ar líne a choinneáil sábháilte é seo. Tá úsáid bainte againn ann as roinnt sainfhocal nach mór duit a bheith ar eolas agat agus cuntais ar líne nó aipeanna fóin chliste á n-úsáid agat. Mínímid na focail sin i ngluais áisiúil ar leathanaigh 9 go 11.

ncsc.gov.ie

Cén fáth ar cheart dom mo chuntais ar líne a choinneáil slán?

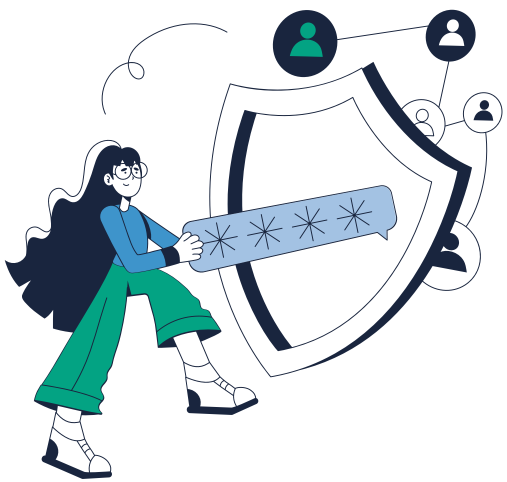

Ba cheart duit do chuntais ar líne a choinneáil slán ionas gur féidir leat faisnéis phríobháideach ar a nós seo a leanas a chosaint:

- do mhionsonraí pearsanta
- do chuntas bainc
- do chuntais meán sóisialta
- do stair cheannaigh.

Nuair a leanann tú an chomhairle sa leabhrán seo, beidh tú in ann:

- do chuntais ar líne a chosaint agus a dhaingniú
- an baol go haiceálfaí thú a laghdú.

Conas is féidir liom mo chuntais ar líne a dhéanamh slán?

Is féidir leat do chuntais ar líne agus d'aipeanna fóin chliste a dhéanamh níos sláine trí úsáid a bhaint as pasfhocal láidir nó as pasfhrása láidir. Ba cheart pasfhocal nó pasfhrása a bheith ina rún nach bhfuil ar eolas ach agatsa.

Tá siad cosúil le glais a chuireann tú ar rudaí luachmhara. Beidh tú ag iarraidh an glas is láidre is féidir a úsáid chun rudaí luachmhara a choinneáil sábháilte.

An ionann pasfhocail agus pasfhrásaí?

Is ionann, ach is fusa cuimhneamh ar phasfhocal láidir trí phasfhrása a úsáid.

Tá 12 charachtar ar a laghad ag pasfhocal láidir – is fearr 14 charachtar nó níos mó.

Maidir le carachtair, **ba cheart** meascán díobh seo a leanas a bheith ar áireamh sa phasfhocal:

- uimhreacha
- litreacha sa CHÁS UACHTAIR agus sa chás íochtair
- saincharachtair amhail !,£,%,*

I gcás pasfhocail, **ná** húsáid na nithe seo a leanas choíche:

- fíorfhocail nó focail atá i bhfoclóir – is fearr iad a chumadh!
- ainmneacha, breithlaethanta, nó seoltaí
- an t-aon ainm úsáideora amháin agus an t-aon phasfhocal amháin le haghaidh níos mó ná cuntas amháin
- patrúin amhail 12345678 nó Éire123

Déan iarracht é a dhéanamh deacair do haiceálaí buille faoi thuairim a thabhairt ar an bpasfhocal.

Tá 3 fhocal ar a laghad ann i bpasfhrása láidir – is fearr 4 fhocal nó níos mó.

Ba cheart na focail a roghnaíonn tú a bheith randamach, **ach** roghnaigh focail a mbeidh tú in ann cuimhneamh orthu go furasta agus a mbeidh sé deacair do dhaoine eile buille faoi thuairim a thabhairt orthu.

Mar shampla, ná roghnaigh 'cluichígalfleadóg' más iad sin do chaithimh aimsire. Tá seans ann go mbeidh sé rófhurasta buille faoi thuairim a thabhairt orthu sin.

Ba cheart meascán de charachtair a bheith ar áireamh i bpasfhrása freisin.

Is fusa cuimhneamh ar phasfhrása fada ná cuimhneamh ar phasfhocal.

`isfeArr*pa5fhocAil*fhAda!`

Ná comhroinn do phasfhocal ná do phasfhrása choíche

Is rún nár cheart a bheith ar eolas ach agatsa é do phasfhocal nó do phasfhrása.

Ná déan dearmad nach n-iarrfaidh ball foirne ó fhíorsheirbhís do chustaiméirí nó ó fhíordheasc chabhrach do phasfhocal, do phasfhrása nó d'uimhir aitheantais phearsanta ort choíche.

Ní iarrfaidh ach caimiléir do phasfhocal, do phasfhrása nó d'uimhir aitheantais phearsanta.

Ná húsáid an t-aon phasfhocal amháin ná an t-aon phasfhrása amháin

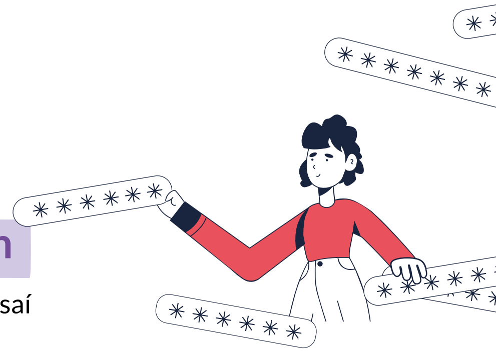

Ní mór duit pasfhocail dhifriúla agus pasfhrásaí difriúla a úsáid le haghaidh gach ceann de do chuntais thábhachtacha ar líne agus de d'aipeanna tábhachtacha. Cuirfidh sé sin bac ar haiceálaí dul isteach i do chuntais thábhachtacha eile má fhaigheann sé amach ceann amháin de do phasfhocail nó de do phasfhrásaí.

Roinnt cineálacha cur chuige nua i leith slándáil cuntais

Cad is bainisteoir pasfhocal ann?

Is é is bainisteoir pasfhocal ann ríomhchlár bogearraí lena gcuirtear ar do chumas pasfhocail láidre a chruthú le haghaidh do chuntas tábhachtach uile agus na pasfhocail sin a stóráil san aon áit amháin ar líne. Tá sé cosúil le taisceadán ar líne.

Oibríonn a lán bainisteoirí pasfhocal le brabhsálaithe Idirlín agus le haipeanna fóin chliste. Leis na ríomhchláir sin, cumasaítear do do ghléas an t-ainm úsáideora agus pasfhocal láidir a líonadh isteach go huathoibríoch.

Má roghnaíonn tú bainisteoir pasfhocal a úsáid, ní bheidh ort cuimhneamh ach ar phasfhocal láidir amháin chun an bainisteoir pasfhocal a rochtain. Tá sé riachtanach go mbeadh **2FA** nó **MFA** curtha air le haghaidh do bhainisteora pasfhocal. Mínímid na téarmaí ar an gcéad leathanach eile agus sa ghluais ar leathanach 10.

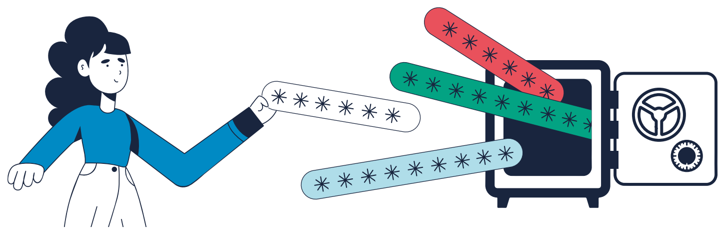

Cad is 2FA agus MFA ann?

Is é is fíordheimhniú dhá fhachtóir (2FA) nó fíordheimhniú ilfhachtóra (MFA) ann modhanna is féidir leat a úsáid chun do chuntais ar líne a dhéanamh i bhfad níos sábháilte.

Smaoinigh air mar dhá ghlas a bheith agat ar do dhoras seachas glas amháin.

Molaimid duit 2FA nó MFA a úsáid le haghaidh cuntais thábhachtacha agus seirbhísí tábhachtacha.

Tar éis duit an pasfhocal le haghaidh do chuntais a chur isteach, beidh ort freisin cód a sheoltar chuig d'fhón, d'aip nó do sheoladh ríomhphoist a chur isteach.

Ná comhroinn an cód sin le haon duine choíche.

Seirbhísí a úsáideann 2FA nó MFA

Tairgeann a lán seirbhísí, amhail MyGov.ie, baincéireacht ar líne agus na meáin shóisialta 2FA nó MFA go huathoibríoch.

Cad is pas-eochair ann?

Tá pas-eochracha ag teacht in ionad pasfhocal.

Le pas-eochair, cuirtear ar do chumas logáil isteach go slán i gcuntais ar líne nó in aipeanna fóin chliste gan aon ainm úsáideora ná aon phasfhocal a chur isteach. Le pas-eochracha, úsáidtear do mhéarlorg nó d'aitheantas aghaidhe ar d'fhón cliste chun an cuntas nó an aip a bhfuil tú ag logáil isteach ann nó inti a dhíghlasáil.

Nuair a bheidh cuntais nua á gcruthú agat, molfaidh an-chuid díobh go n-úsáidfeá Pas-eochracha nó 2FA nó MFA. Ba cheart duit iad a úsáid.

Cad faoi na cuntais ar líne atá agat cheana féin?

Chun pas-eochracha nó 2FA nó MFA a sheiceáil nó a úsáid, gheobhaidh tú iad sin de ghnáth sna socruithe nó sa rannán slándála den chuntas ar líne nó den aip.

Dea-leideanna deiridh

1. Dá fhaide do phasfhocal nó do phasfhrása, is amhlaidh is láidre é:
    - úsáid 12 charachtar ar a laghad, ach is fearr 14 charachtar nó níos mó
    - úsáid meascán de charachtair..
2. Ba cheart pasfhocal nó pasfhrása a bheith ina rún nach bhfuil ar eolas ach agatsa – ná tabhair d'aon duine é.
3. Úsáid pasfhocail dhifriúla nó pasfhrásaí difriúla le haghaidh gach ceann de do chuntais thábhachtacha.
4. Úsáid 2FA nó MFA chun do chuntais a dhéanamh slán, nuair atá sé ar fáil.
5. Ná tabhair do chód 2FA nó MFA d'aon duine choíche.

Focail agus ainmneacha nach mór duit a bheith ar eolas agat agus cuntais ar líne nó aipeanna fóin chliste á n-úsáid agat

Focail agus ainmneacha	An bhrí
Feidhmchlár nó aip	Is ríomhchláir bogearraí atá deartha chun jab ar leith a dhéanamh iad aipeanna. Cuirtear ar do chumas leo tascanna sonracha a dhéanamh ar ghléas móibíleach nó deisce.
Fíordheimhniú	Is próiseas lena ndeimhnítear céannacht an úsáideora nó cad atá á dhéanamh ag an úsáideoir é fíordheimhniú.
Aip fíordheimhnitheora	Is aip a shuiteálann tú ar d'fhón í aip fíordheimhnitheora. Cruthaítear léi cóid shealadacha a úsáideann tú mar chiseal breise slándála agus tú ag logáil isteach i suíomhanna Gréasáin nó in aipeanna. Féach MFA nó 2FA.
Litreacha sa chás íochtair agus sa chás uachtair	I nGaeilge, tá litreacha sa chás íochtair mar a leanas: a, b, c, d, agus mar sin de. Is iad seo a leanas na litreacha sa chás uachtair (a dtugtar 'ceannlitreacha' orthu uaireanta): A, B, C, D, agus mar sin de.
Aitheantas Aghaidhe	Is modh chun céannacht duine a aithint nó a dheimhniú trína aghaidh nó trína haghaidh a úsáid é aitheantas aghaidhe.
Méarlorg	Is patrúin uathúla atá le feiceáil ar mheallta na méar agus na n-ordóg iad méarloirg. Is féidir le ríomhairí agus le gléasanna móibíleacha iad a úsáid chun daoine a aithint.
Haiceáilte	Tá do chuntas haiceáilte nuair atá rochtain ag duine nó ag córas ar do shonraí nó ar do chuntas gan do chead.

Brabhsálaí Idirlín	Is ríomhchlár bogearraí lena gcuirtear ar chumas daoine leathanaigh Ghréasáin ar an nGréasán Domhanda a rochtain é brabhsálaí Idirlín.
MFA (Fíordheimhniú ilfhachtóra) nó 2FA (Fíordheimhniú dhá fhachtóir)	Le MFA nó 2FA, úsáidtear d'ainm úsáideora agus do phasfhocal agus píosaí faisnéise eile ar a nós seo a leanas: • Uimhir aitheantais phearsanta (féach thíos) • méarlorg • pasfhocal aonuaire (OTP) ó aip fíordheimhnitheora. Tabharfaidh sé rochtain duit ansin ar chuntais ar líne.
NCSC	An Lárionad Náisiúnta Cibearshlándála.
OTP (Pasfhocal aonuaire)	Le OTP, fíordheimhnítear thú le haghaidh logáil isteach amháin le pasfhocal nó cód nach féidir leat a athúsáid.
Uimhreacha	Is iad seo na digití atá ar do mhéarchlár nó ar d'fhón: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.
Cuntas ar líne	Is seirbhís ar líne a bhfaigheann tú rochtain uirthi ar an Idirlíon é cuntas ar líne.
PIN (Uimhir aitheantais phearsanta)	Is é is PIN ann cód uimhreach a úsáideann tú chun do chéannacht a dheimhniú nuair atá tú: • ag logáil isteach i gcuntais ar líne • ag aistarraingt airgid as uathmheaisín bainc • ag déanamh íocaíochtaí cárta creidmheasa.
Pas-eochracha	Tá pas-eochracha ag teacht in ionad pasfhocal agus pasfhrásaí. Is modh nua iad chun a chur ar do chumas logáil isteach i do chuntais trí úsáid a bhaint as na gnéithe Aitheantais Aghaidhe nó Méarloirg ar d'fhón chun an logáil isteach a cheadú.

Pasfhrása	Is é is pasfhrása ann pasfhocal atá déanta as focail randamacha. Is fusa cuimhneamh ar phasfhrása ná cuimhneamh ar phasfhocal.
Pasfhocal	Is é is pasfhocal ann focal rúnda nó frása rúnda a mbaineann tú úsáid as chun rochtain ar ríomhchóras nó ar ríomhsheirbhís a chumasú.
Bainisteoir phasfhocal	Is é is bainisteoir pasfhocal ann ríomhchlár bogearraí lena gcuirtear ar do chumas pasfhocail láidre a chruthú agus a stóráil le haghaidh seirbhísí difriúla ar líne.
Caimiléir	Duine a dhéanann airgead trí mhodhanna neamhdhleathacha a úsáid is ea caimiléir. Déanann an caimiléir é sin trí bhob a bhualadh ar dhaoine chun go gcomhroinnfeadh siad a n-ainmneacha úsáideora agus a bpasfhocail. Úsáideann an caimiléir iad sin ansin chun rochtain a fháil ar chuntais ar líne na ndaoine sin.
Slándáil ar líne	Is é is slándáil ar líne ann an rud a dhéanann tú chun fanacht sábháilte agus tú ar líne.
Aip fóin chliste	Ríomhchlár bogearraí a úsáidtear ar fhóin chliste is ea aip fóin chliste.
SMS (Seirbhís gearrtheachtaireachtaí)	Teachtaireacht téacs a fhaightear ar an teileafón is ea SMS.
Saincharachtair	Is é is saincharachtair ann eochracha méarchláir nach litreacha ná uimhreacha iad. Is siombailí iad amhail !,£,%,*
Fíordheimhniú dhá fhachtóir (2FA)	Is é atá i gceist le fíordheimhniú dhá fhachtóir d'ainm úsáideora agus do phasfhocal agus píosa faisnéise amháin eile amhail PIN, méarlorg nó cód ó aip fíordheimhnitheora a úsáid. Tugann sé sin rochtain ar do chuntas duit ansin.

Cá háit ar féidir liom tuilleadh faisnéise a fháil?

Tabhair cuairt ar shuíomh Gréasáin an Lárionaid Náisiúnta Cibearshlándála chun faisnéis cothrom le dáta a fháil agus chun teacht ar acmhainní eile a chabhróidh leat do chuntais ar líne a choinneáil slán.

ncsc.gov.ie

Rialtas na hÉireann
Government of Ireland

An Lárionad Náisiúnta Cibearshlándála
National Cyber Security Centre